

JUSTYNA KUREK-SOBIERAJ*

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

TRÓJFILAR BEZPIECZEŃSTWA USTROJOWEGO UWARUNKOWANIA AKSJOLOGICZNE

THREE PILLAR OF CONSTITUTIONAL SECURITY - AXIOLOGICAL APPROACH

ABSTRAKT: Warunkiem bezpieczeństwa ustrojowego państwa jako podmiotu realizującego zadania o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym jest prawidłowe ukształtowanie relacji pomiędzy trzema ośrodkami władzy jakie tworzą władza sądownicza, ustawodawcza i wykonawcza. W zasadzie właśnie stabilność władzy rozumiana jako prawidłowe ukształtowanie relacji pomiędzy trzema kluczowymi ośrodkami powinna być postrzegana w kategoriach aksjologicznych jako dobro determinujące bezpieczeństwo ustrojowe a tym samym bezpieczeństwo polityczne państwa na arenie międzynarodowej oraz w ramach realizacji polityki wewnętrznej. Trójpodział władzy jako zasada funkcjonowania państwa ma charakter uniwersalny i wywodzi się z ponadnarodowych tradycji konstytucyjnych. Nie jest ona typowa jedynie dla państw demokratycznych. W zależności jednak od historycznych doświadczeń i politycznych koncepcji różnie przebiega ukształtowanie schematu relacji pomiędzy ośrodkami władzy. Bezpieczeństwo ustrojowe państwa to nie tylko współpraca, ale przede wszystkim utrzymujący się zdrowy poziom napięcia i wzajemnej kontroli pomiędzy trzema punktami oparcia „trójnoży bezpieczeństwa ustrojowego”.

SŁOWA KLUCZOWE: bezpieczeństwo ustrojowe, trójpodział władzy, ustrój państwa

ABSTRACT: The correct relation between three powers - judiciary, legislative and executive – is a necessary condition of a constitutional security of the State. In fact, the stability of power understood as a correct “shaping of relations” between the three key centres of powers should be perceived in axiological terms as a goods determining the constitutional security as well as political security of the state on the international arena and in

* dr hab. Justyna Kurek-Sobieraj, prof. AszWoj War Studies University, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0002-8754-5243> j.kurek@akademia.mil.pl

Copyright (c) 2022 Justyna Kurek-Sobieraj. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

the implementation of domestic policy. The separation of powers as a principle of state functioning is universal and stems from supranational constitutional traditions. It is not typical only of democratic countries. However, depending on historical experiences and political concepts, the pattern of relations between the centres of power is shaped differently. The constitutional security of the state is not only about cooperation, but above all about maintaining a healthy level of tension and mutual control between the three points of support of the “tripod of constitutional security”.

KEYWORDS: constitutional security, separation of powers, political system

WPROWADZENIE

Pojęcie bezpieczeństwa ustrojowego pojawia się zazwyczaj w kontekście szerszego pojęcia bezpieczeństwa politycznego. Próbuąc określić ramy pojęciowe z całą pewnością należy rozpocząć ab ovo - od wykładni językowej samego pojęcia „ustrój”. Jak słusznie zwraca uwagę W. Kitler „jest to system, reżim, (...) organizacja. Słowo <<ustrój>> oznacza pewną budowę - strukturę, uporządkowanie, ułożenie.¹”. Należy postrzegać w nim przede wszystkim „cechy działania porządkującego, a więc służącego ustalaniu przyjętych norm prawnych, zasad i reguł funkcjonowania, budowy określonych systemów, procesów w państwie ich funkcjonowania i składających się na nie poszczególnych składników elementarnych²”. Nie ulega natomiast wątpliwości, iż stabilność ustrojowa stanowi kluczowy warunek funkcjonowania państwa jako podmiotu w sferze wewnętrznej jak i również w charakterze sprawnego gracza realizującego swoje cele narodowe na arenie międzynarodowej. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie na wartości oraz dobra, które determinować powinny filary stabilności ustrojowej państwa jako podmiotu bezpieczeństwa. A ponadto próba odpowiedzi na pytanie, czy są to wartości typowe jedynie dla porządku demokratycznego? Czy też może mają one charakter uniwersalny który również może występować w państwach o ustroju totalitarnym? Czy wartości te wyprowadzić należy z zasad pierwotnych, ponadnarodowych postrzeganych często jako tzw. prawa naturalne? Czy w konsekwencji pojęcie bezpieczeństwa ustrojowego ma lub powinno mieć

¹ Por. Sprawozdanie z debaty podczas sympozjum, które odbył się w dniu 17 marca 2022 r. w Akademii Sztuki Wojennej pt. „Aksjologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego” w ramach odbywającego się projektu naukowego pt. „Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego (państwa)”.

² W. Kitler, [w:] J. Kurek-Sobieraj, Sprawozdanie z sympozjum: Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego, „Wiedza Obronna”, t. 281 nr 4, 2022, s. 226.

charakter uniwersalny? Czy też wynikać powinno ono z uwarunkowań narodowych i doświadczeń historycznych danego państwa?

BEZPIECZEŃSTWO USTROJOWE A BEZPIECZEŃSTWO POLITYCZNE

Mimo, iż celem niniejszego artykułu nie jest próba kompleksowego zdefiniowania pojęcia bezpieczeństwa ustrojowego ani też odpowiedź na pytanie o wzajemną relację pomiędzy pojęciem „bezpieczeństwa ustrojowego” a „bezpieczeństwa politycznego”, konieczne jest umiejscowienie obu tych pojęć w strukturze definicyjnej bezpieczeństwa narodowego. Pojęcie bezpieczeństwa ustrojowego występuje zazwyczaj w kontekście szerszego pojęcia bezpieczeństwa politycznego. Patrząc z perspektywy systematyzacji oraz podziałów w obrębie różnych kategorii bezpieczeństwa, można oczywiście postawić pytanie czy pojęcia te należy traktować jako tożsame? Czy też może pojęcie bezpieczeństwa ustrojowego stanowi element szerszego zjawiska jakim jest bezpieczeństwo polityczne? A może odwrotnie – bezpieczeństwo polityczne jest jedynie składnikiem uniwersalnego bezpieczeństwa ustrojowego. Z całą pewnością te akademickie rozważania teoretyczne można skonstatować potocznym „egzystencjalnym” dylematem co było pierwsze jajo czy kura.

Aksjologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa politycznego

Wydaje się, iż obie te kategorie są ze sobą bardzo ściśle powiązane i nie mogą funkcjonować niezależnie. Zapewnienie stabilności ustrojowej postrzegane musi być jako warunek sine qua non zagwarantowania bezpieczeństwa politycznego, traktowanego zgodnie z koncepcją W. Kitlera „z jednej strony jako proces (w ramach bezpieczeństwa narodowego – dodane JK) obejmujący różnorodne działania (środki), których zasadniczym celem jest zapewnienie suwerenności (niezależności politycznej) i warunków niezakłóconego funkcjonowania podmiotów jego systemu politycznego, a jednocześnie stanem, w którym organizacje, instytucje uczestniczące w życiu politycznym i organizująca to życie mogą realizować swoje funkcje w sposób niezagrożony³.”

Sfera aktywności w ramach bezpieczeństwa politycznego obejmuje więc działania mające na celu, jak wskazuje W. Kitler: zapewnienie „suwerenności politycznej państwa; stanu w

³ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*. Warszawa 2011, s. 127

którym organizacje i instytucje uczestniczące w życiu politycznym i organizujące to życie mogą realizować te funkcje w sposób niezagrożony a także procesu polegający na usuwaniu zakłóceń i tworzeniu sprzyjających warunków realizacji interesów politycznych oraz poszczególnych podmiotów struktury jego systemu politycznego.⁴

Przyjmując sferę wartości za kryterium wyodrębnienia bezpieczeństwa politycznego z szerszej kategorii bezpieczeństwa – w części literatury postrzeganej jako bezpieczeństwo narodowe (państwa) a przez innych przedstawicieli doktryny jako bezpieczeństwo państwa - można pojęcie – za S. Zalewskim – iż kategoria ta odnosi się do tak zasadniczych pojęć, jak: suwerenność (w relacjach zewnętrznych), władza i bezpieczeństwo jej sprawowania (tu może przede wszystkim w relacjach wewnętrznych), bezpieczeństwo systemu politycznego oraz reguł kształtujących porządek prawny w państwie⁵. Zasadniczym elementem tak postrzeganego bezpieczeństwa politycznego musi być stabilność ustrojowa wynikająca przede wszystkim z ukształtowania instytucji państwa w ustawie zasadniczej. W kontekście trwałości konstytucyjnego ustroju państwa posłużyć można się więc kategorią „bezpieczeństwa ustrojowego” rozumianego de facto jako bezpieczeństwo systemu politycznego⁶. Tak pojmowane bezpieczeństwo ustrojowe związane jest z zapewnieniem zakresu i reguł działania politycznego, rozważanych w kategoriach instytucjonalnych.

Wydaje się wręcz iż właśnie stabilność struktur ustrojowych i odpowiednie zorganizowanie relacji między trzema ośrodkami decyzyjnymi – tj. ustawodawczym, wykonawczym i sądowym stanowi warunek sine qua non realizacji przez państwo jego podstawowych funkcji zarówno w ramach polityki zewnętrznej jak i wewnętrznej a tym samym właśnie owa „stabilność władzy” rozumiana jako prawidłowe ukształtowanie relacji powinna być postrzegana w kategoriach aksjologicznych jako dobro determinujące bezpieczeństwo ustrojowe a tym samym bezpieczeństwo polityczne państwa na arenie międzynarodowej oraz w ramach realizacji polityki wewnętrznej.

⁴ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe. Teoria i praktyka*, Warszawa, 2020, s. 46.

⁵ S. Zalewski, *Bezpieczeństwo polityczne państw. Studium funkcjonalności instytucji*. Siedlce 2010, s. 65.

⁶ S. Zalewski, *Strategia jako instrument bezpieczeństwa politycznego państwa. Doctrina. Studia społeczno-polityczne*, 2009 s. 36.

Aksjologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego

Nie ulega więc wątpliwości, że pojęcie bezpieczeństwa ustrojowego musi być interpretowane i postrzegane w kontekście stabilności funkcjonowania władzy publicznej. Ciekawa debata nad uwarunkowaniami aksjologicznymi odbyła się w Akademii Sztuki Wojennej w ramach realizacji projektu „Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego (państwa)”⁷. Podejmując próbę zdefiniowania zakresu bezpieczeństwa ustrojowego, W. Kitler, zwrócił uwagę, iż „domena aksjologiczna tego pojęcia „kształtuje się wraz z rozwojem państwa. Ustrój bowiem nie jest uniwersalny i tożsamy dla wszystkich państw. (...) Polega ona na ochronie i obronie prawnie ustalonych dóbr, jakie składają się na ustrój polityczny państwa. (...) W każdym państwie istota bezpieczeństwa ustrojowego, nierozzerwalnie związana z osobą suwerena. Czyli podmiotu, który faktycznie wpływa na treść norm prawnych i jednocześnie, który może wymusić przestrzeganie tych norm, który ma bezpośrednią możliwość takiego wymuszania”⁸.

S. Zalewski podkreślił, iż bezpieczeństwo ustrojowe „związane z ochroną władzy, w tym również procesów decyzyjnych; funkcjonowaniem instytucji państwa, a szerzej mówiąc administrowaniem sferą publiczną, ale także ochroną politycznej aktywności społeczeństwa. pojęcie bezpieczeństwa ustrojowego, szczególnie w sensie prawnym może być utożsamiane z porządkiem konstytucyjnym państwa i jego ochroną, tj. ochrona porządku konstytucyjnego państwa (...) Cokolwiek miałyby to oznaczać w takim idealnym układzie, bezpieczeństwo ustrojowe wyrażałoby się stabilnością norm społecznych i prawnych regulujących porządek społeczny w państwie”⁹. A. Glen zwrócił natomiast uwagę, iż działania i narzędzia w ramach bezpieczeństwa ustrojowego koncentrują się wokół „obrony i ochrony ustalonych w ramach umowy społecznej przyjętych w ustawie zasadniczej zasad organizacji naczelných organów władzy państwowej oraz wzajemnych relacji między nimi czyli w skrócie formy rządu, terytorialnej struktury państwa oraz stylu rządu”¹⁰.

⁷ Pełne sprawozdanie z przebiegu debaty J. Kurek-Sobieraj, Sprawozdanie z sympozjum: Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego, „Wiedza Obronna”, t. 281 nr 4, 2022.

⁸ W. Kitler [w:] J. Kurek-Sobieraj, Sprawozdanie z debaty Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego TWO nr 4/2022 s. 226-227.

⁹ S. Zalewski [w:] J. Kurek-Sobieraj, Sprawozdanie z sympozjum: Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego, „Wiedza Obronna”, t. 281 nr 4, 2022, s. 232.

¹⁰ A. Glen [w:] J. Kurek-Sobieraj, Sprawozdanie z sympozjum: Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego, „Wiedza Obronna”, t. 281 nr 4, 2022, s. 228-229.

K. Dunaj wskazała, iż w kontekście granic definicyjnych bezpieczeństwa ustrojowego, „kluczowa jest litera Konstytucji. Natomiast kwestia ta powinna być postrzegana trochę szerzej niż tylko ujęcie konstytucyjne. Nie można Konstytucji oddzielić od funkcjonujących norm prawnych. Pierwszym elementem jest z całą pewnością litera Konstytucji, natomiast drugą kwestią są normy prawne, które stanowią rozwinięcie przepisów konstytucyjnych. (...) W prawie konstytucyjnym wyróżnia się ogół norm określających ustrój państwa. Jest więc możliwe takie określenie jako ogółu norm, czyli odniesienie pojęcia bezpieczeństwa ustrojowego do pojęcia ustroju konstytucyjnego sensu largo, którego podstawą oczywiście stanowią przepisy Konstytucji¹¹”.

Podobnie wskazał, K. Prokop, podkreślając, iż „bezpieczeństwo ustrojowe nie ma charakteru uniwersalnego. Powinno (ono – dodane JK) i może być odnoszone tylko do państw demokratycznych. To znaczy, jeżeli mówimy o bezpieczeństwie ustrojowym, to mówimy o ustroju państwa demokratycznego”. Warto jednak zwrócić uwagę na przykłady historyczne które udowadniają, iż sprawnie funkcjonujące instytucje państwa demokratycznego nie są gwarantem zachowania i rozwoju demokracji. Wyraźnie wskazuje na to przykład Republiki Weimarskiej – przywołany w trakcie debaty przez K. Dunaj, która wskazała, iż „realizacja mechanizmów i gwarancji państwa demokratycznego może doprowadzić do przekształcenia w podmiot totalitarny¹²”.

TRÓJPODZIAŁ WŁADZY JAKO „UNIWERSALNY” WARUNEK STABILNOŚCI USTROJOWEJ

Filar bezpieczeństwa ustrojowego z całą pewnością stanowi prawidłowo funkcjonujący model trójpodziału władzy. Kluczowym narzędziem sprawnej polityki państwa jest stabilność struktur i relacji pomiędzy trzema kluczowymi ośrodkami, które tworzą: władza sądownicza, ustawodawcza i wykonawcza.

¹¹ K. Dunaj [w:] J. Sprawozdanie z sympozjum: Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego, „Wiedza Obronna”, t. 281 nr 4, 2022.

¹² K. Prokop [w:] J. Sprawozdanie z sympozjum: Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego, „Wiedza Obronna”, t. 281 nr 4, 2022.

Trójnóg stabilności ustrojowej¹³

Analizując pojęcie bezpieczeństwa ustrojowego państwa z perspektywy zasady trójpodziału władzy, koncepcję tą porównać można do konstrukcji wykorzystywanego powszechnie w budownictwie lub w fotografii trójnoгу, którego stabilność zależy od wzajemnego napięcia i jednoczesnego równoważenia się trzech punktów oparcia. Paradoksalnie konstrukcja, która w budownictwie jest najbardziej odporna na wszelkie wahnięcia podłoża oraz najstabilniejsza, często stanowi najmniej stabilną konstrukcję polityczną. Sprzyja ona tworzeniu się frakcji mających na celu unicestwienie jednego z trzech punktów oparcia¹⁴. Jeżeli więc dwie podstawy trójkąta zaczną się do siebie zbliżać doprowadzą w istocie do zniszczenia całej konstrukcji trójnoгу. Konstrukcja ta będzie jednak miała charakter samostabilizujący się o ile wszystkie trzy jego punkty podstawy będą dążyły do realizacji własnych zadań i niejako „ciągnęły każdy w swoją stronę” utrzymując stabilny poziom napięcia. Siła trójkąta, który jest bowiem u podnóża trójnoгу tkwi w przecięciu się punktów tworzących płaszczyznę. Im bardziej stabilna jest konstrukcja, tym wychodzące z punktu stabilizacyjnego ramię może realizować wyższe cele konstrukcyjne.

Analogicznie jest w przypadku ustroju państwa. Siła i stabilność państwa oraz jego zdolność do realizacji wysoko postawionych celów zależy od stabilności trójramiennego podłoża, które tworzą trzy wzajemnie się kontrolujące oraz stabilizujące punkty podparcia – władza ustawodawcza, sądownicza i wykonawcza. Od wzajemnej współpracy ale jednocześnie dystansu pomiędzy tymi filarami demokratycznego państwa prawa zależy stabilność polityki oraz realizacji dalekosiężnych celów państwa. Co również istotne, jeżeli dwie z kluczowych władz zbyt silnie będą ze sobą współpracowały, nie kontrolując się wzajemnie a dążąc do unicestwienia jednej z odnóg, siłą rzeczy doprowadzą do samounicestwienia się całej konstrukcji i jej przewrócenia się.

Relacje w obrębie trójpodziału władzy

Bezpieczeństwo ustrojowe to nie tylko współpraca, ale także utrzymujący się zdrowy poziom napięcia pomiędzy trzema punktami oparcia „trójnoгу bezpieczeństwa ustrojowego”.

¹³ Pełne omówienie koncepcji trójnoгу stabilności państwa [w:] J. Kurek, Uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego w Polsce pod rządami Konstytucji z 1997 r. [w:] Szymanek doświadczeń dwudziestu pięciu lat funkcjonowania Konstytucji, w druku

¹⁴ F. Herbert, *Kroniki Duiny*, Poznań, s. 24

Jak wskazywał w swoim traktacie „O duchu praw” Montesquieu – „istnieją trzy rodzaje władzy: władza prawodawcza, władza wykonawcza rzeczy należących do prawa narodów i władza wykonawcza rzeczy należących do prawa cywilnego. Mocą pierwszej książe albo prawodawca stanowi prawa na jakiś czas albo na zawsze i poprawia albo usuwa te, które istnieją. Mocą drugiej wydaje wojny lub zawiera pokój, wysyła lub przyjmuje poselstwa, umacnia bezpieczeństwo, uprzedza najazdy. Mocą trzeciej karze zbrodnie lub sędzi spory poddanych. Tę ostatnią władzą można nazwać władzą sądzenia; drugą zaś po prostu władzą wykonawczą państwa (...) Wolność polityczna obywatela jest to ów spokój ducha pochodzący z przeświadczenia o własnym bezpieczeństwie. Aby istniała ta wolność, trzeba rządu, przy którym by żaden obywatel nie potrzebował się lękać drugiego obywatela. Kiedy, w jednej i tej samej osobie lub w jednym i tym samym ciele, władza prawodawcza zespolona jest z wykonawczą, nie ma wolności; ponieważ można się lękać, aby ten sam monarcha albo ten sam senat nie stanowił tyrańskich praw, które będzie tyrańsko wykonywał. Nie ma również wolności, jeśli władza sędziowska nie jest oddzielona od prawodawczej i wykonawczej. Gdyby była połączona z władzą prawodawczą, władza nad życiem i wolnością obywateli byłaby dowolna; sędzia bowiem byłby prawodawcą. Gdyby była połączona z władzą wykonawczą, sędzia mógłby mieć siłę ciemiężcy. Wszystko byłoby stracone, gdyby jeden i ten sam człowiek lub jedno i to samo ciało magnatów, albo szlachty, albo ludu, sprawowało owe trzy władze: tworzenie praw, wykonywanie publicznych postanowień oraz sądzenie zbrodni lub sporów między obywatelami¹⁵”

Tak, jak bezpieczeństwo nie ma charakteru absolutnego, analogicznie monteskiuszowska zasada trójpodziału władzy w czystej postaci nie występuje w żadnym systemie demokratycznym, w szczególności w demokracjach parlamentarnych. W systemie polskim najwyraźniej rozdzielenie organizacyjne i personalne występuje w stosunkach pomiędzy władzą sądowniczą a władzą wykonawczą i ustawodawczą. Dużo bliższe organizacyjnie i personalnie zależności występują pomiędzy władzą wykonawczą i ustawodawczą¹⁶.

¹⁵ Montesquieu „O duchu praw” w przekładzie T. Boy-Żeleńskiego, <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/o-duchu-praw.pdf> s. 82

¹⁶ Por. J. Kurek-Sobieraj, Uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego w Polsce pod rządami Konstytucji z 1997 r. [w:] Szymanek, J. Doświadczeń dwudziestu pięciu lat funkcjonowania Konstytucji, w druku

Zasada trójpodziału w orzecznictwie naczelnych sądów konstytucyjnych

Zasada trójpodziału władz stanowi trwały fundament struktury organizacyjnej państwa, a zarazem gwarantuje realizację celu w postaci ochrony jednostki przed konsekwencjami wynikającymi ze skoncentrowania całości władzy lub znacznego jej wycinka w ręku jednego organu¹⁷. Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku w sprawie K 11/93 wydanym jeszcze pod rządami Małej Konstytucji „z zasady podziału władz wynika, iż władze ustawodawcza, wykonawcza i sędziowska są rozdzielone, a nadto, iż musi między nimi panować równowaga oraz że muszą one między sobą współpracować. Zasada ta nie ma znaczenia czysto organizacyjnego. Celem zasady podziału władz jest m.in. ochrona praw człowieka przez uniemożliwienie nadużywania władzy przez którykolwiek ze sprawujących ją organów¹⁸”.

Jak wskazuje się w literaturze, podział władzy stanowi typowe zjawisko we współczesnych demokracjach, niezależnie od przyjęcia systemu prezydenckiego, parlamentarnego lub wariantów pośrednich¹⁹. Odnosząc się do istoty trójpodziału władzy warto także wskazać na dorobek niemieckiego orzecznictwa konstytucyjnego i przywołać postanowienie Bundesverfassungsgericht (BVerfG) w sprawie 2BvL 51/69. Niemiecki Trybunał wskazał, iż „rozdzielenie władz jest podstawową zasadą organizacyjną i funkcjonalną Ustawy Zasadniczej (...) Istotną separacji władz jest blokowanie i równoważenie sił. Nie chodzi w tym przypadku o separację absolutną, ale wzajemną kontrolę i hamowanie²⁰”. W praktyce istota trójpodziału władz nie odnosi się jedynie do aspektu funkcjonalnego i organizacyjnego. W literaturze podkreśla się wręcz, że samo przeprowadzenie podziału funkcjonalnego i organizacyjnego nie wystarcza jeszcze dla zapewnienia rzeczywistego podziału władzy. Jak wskazuje L. Garlicki, „Konieczne jest ukształtowanie systemu mechanizmów hamowania się i równoważenia poszczególnych władz. Dopiero wtedy zredukowane zostanie ryzyko uzyskania przez któryś z organów przewagi nad pozostałymi, przekreślającej równość między władzami²¹”. Bez systemu hamulców i równowagi formalnie zadeklarowana w ustawie zasadniczej zasada podziału władzy mogłaby przeistoczyć się w praktyce w zasadę jedności władzy, która nie oznacza nieobecności

¹⁷ M. Pach, P. Tuleja, Komentarz do art. 10 Konstytucji, [w:] M. Safjan, L. Bosek Konstytucja RP. Komentarz tom I..., s. 341

¹⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 9.11.1993 r. w sprawie K 11/93, OTK 1993, Nr 2, poz. 37

¹⁹ M. Pach, P. Tuleja, Komentarz do art. 10 Konstytucji, [w:] M. Safjan, L. Bosek Konstytucja RP. Komentarz tom I. ..., s. 338

²⁰ Postanowienie BVerfG z dn. 10.10.1972 r. w sprawie 2 BvL 51/69 <https://openjur.de/u/181210.ppdf>

²¹ L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu. Warszawa 2009, s. 68

podziału kompetencji, tylko właśnie nadrzędność jednego z organów władzy nad pozostałymi²². Dla zasady realnego funkcjonowania i wzajemnego hamowania się organów władzy, kluczowe znaczenie ma także aspekt personalny. Niezbędnym bowiem składnikiem jest zasada niepołączalności (*incompatibilitas*), oznaczająca zakaz jednoczesnego pełnienia funkcji w różnych organach władzy²³.

PRZYKŁADOWE MECHANIZMY GWARANTUJĄCE BEZPIECZEŃSTWO USTROJOWE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ POD RZĄDAMI KONSTYTUCJI Z 1997²⁴.

W idealnym modelu państwa zaproponowanym przez Montesquieu'usza rozdzielenie trzech rodzajów władz stanowi warunek sine qua non wolności obywatelskiej. Tak, jak bezpieczeństwo nie ma charakteru absolutnego, analogicznie monteskiuszowska zasada trójpodziału władzy w czystej postaci nie występuje w żadnym systemie demokratycznym, w szczególności w demokracjach parlamentarnych. W systemie polskim najwyraźniej rozdzielenie organizacyjne i personalne występuje w stosunkach pomiędzy władzą sądowniczą a władzą wykonawczą i ustawodawczą. Jest to również tendencja widoczna w europejskich systemach demokratycznych. Dużo bliższe organizacyjnie i personalnie zależności występują pomiędzy władzą wykonawczą i ustawodawczą.

Zastanawiając się nad mechanizmami równoważenia i napięcia pomiędzy władzą wykonawczą i władzą ustawodawczą warto wskazać chociażby na takie przykłady, jak: formuła konstytucyjnej odpowiedzialności członków władzy wykonawczej uregulowana w art. 198 Konstytucji RP²⁵, instytucja votum nieufności (art. 157) instytucja interpelacji poselskich (art. 115 Konstytucji) oraz inicjatywa ustawodawcza (art. 118 Konstytucji).

Jako filar państwa demokratycznego postrzegać należy także zasady rozgraniczenia władzy sądowniczej i ustawodawczej. Również ona została w sposób wyraźny uregulowana w Konstytucji z 1997 r. Warto wskazać chociażby na taki mechanizm jak kontrola zgodności aktów prawnych z Konstytucją (art. 188 Konstytucji), instytucja pytań prawnych (art. 193 Konstytucji) czy procedurę powoływania sędziów w zakresie składu Krajowej Rady Sądownictwa (art. 187

²² M. Pach, P. Tuleja, Komentarz do art. 10 Konstytucji [w:] M. Safjan, L. Bosek Konstytucja RP. Komentarz tom I. s. 345

²³ G. Kuca, Zasada podziału władzy w Konstytucji RP z 1997 r, Warszawa 2014 , s. 105

²⁴ Szersze omówienie mechanizmów równoważenia się oraz stabilizowania władz por. J. Kurek-Sobieraj, Uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego w Polsce pod rządami Konstytucji z 1997 r. [w:] Szymanek, J. Doświadczeń dwudziestu pięciu lat funkcjonowania Konstytucji, w druku

²⁵ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 1997 r. Nr. 78 poz. 483 ze zm.

Konstytucji). Wzajemne równoważenie oraz dyscyplinowanie wskazanych ośrodków władzy odbywa się także poprzez wyłączne kompetencje władzy ustawodawczej do regulacji aktów prawnych określających sposób funkcjonowania władzy sądowniczej.

Jako uzupełnienie i warunek sine qua non trójpodziału władzy w służbie bezpieczeństwa ustrojowego powinna być postrzegana zasada rozgraniczenia władzy wykonawczej i władzy sądowniczej. Została ona w sposób wyraźny uregulowana w Konstytucji z 1997 r. Warto wskazać chociażby na takie mechanizmy jak, procedura powoływania sędziów w odniesieniu do udziału władzy wykonawczej (art. 173 ust. 1 pkt. 2 Konstytucji), zastrzeżenie do wyłącznej kompetencji Sądu Najwyższego kwestii kontroli orzeczniczej funkcjonowania sądów powszechnych²⁶ (art. 183 ust. 1 Konstytucji) i a contrario sprawowanie nadzoru administracyjnego przez Ministra Sprawiedliwości (art. 8 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych), czy procedurę zatwierdzania prawidłowości wyborów przez Sąd Najwyższy i rozpatrywania protestów wyborczych (art. 101 Konstytucji).

UWAGI KOŃCOWE

Warunkiem sprawnego funkcjonowania państwa i jego stabilności ustrojowej jako podmiotu realizującego zadania o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym jest prawidłowe ukształtowanie relacji pomiędzy trzema ośrodkami władzy jakie tworzą władza sądownicza, ustawodawcza i wykonawcza. W zasadzie właśnie stabilność ośrodka władzy rozumiana jako prawidłowe uregulowanie relacji pomiędzy trzema kluczowymi ośrodkami powinna być postrzegana jako dobro determinujące bezpieczeństwo ustrojowe państwa a tym samym bezpieczeństwo polityczne państwa na arenie międzynarodowej oraz w ramach realizacji polityki wewnętrznej. Trójpodział władzy jako zasada funkcjonowania państwa ma charakter uniwersalny i wywodzi się z ponadnarodowych tradycji konstytucyjnych. W zależności jednak od historycznych doświadczeń i politycznych koncepcji różnie przebiega ukształtowanie schematu relacji pomiędzy ośrodkami władzy. Bezpieczeństwo ustrojowe państwa to nie tylko współpraca, ale także utrzymujący się zdrowy poziom napięcia i wzajemnej kontroli pomiędzy trzema punktami oparcia „trójnogu bezpieczeństwa ustrojowego”. Co bowiem istotne, jeżeli dwie z kluczowych władz zbyt silnie będą ze sobą współpracowały, nie kontrolując się

²⁶ Jakąkolwiek niedopuszczalność ingerencji innych władz w sprawy objęte monopolem sądów w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości, czyli tzw. „jądro kompetencyjne” potwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 7.11.2013 r. w sprawie K 31/12, OTK-A 2013, Nr 8, poz. 121

wzajemnie w sposób naturalny dążyć będą do unicestwienia trzeciej władzy i siłą rzeczy doprowadzą do samounicestwienia się całej konstrukcji bezpieczeństwa ustrojowego państwa.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENICTWO

LITERATURE

- Garlicki, L. Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2009;
- Herbert, F. Kroniki Duiny, Poznań;
- Kitler, W. Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system. Warszawa 2011, s. 127
- Kitler, W. Bezpieczeństwo narodowe. Teoria i praktyka, Warszawa, 2020,
- Kuca, G. Zasada podziału władzy w Konstytucji RP z 1997 r, Warszawa 2014;
- Kurek-Sobieraj, J. Sprawozdanie z sympozjum: Metodologiczne uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego, „Wiedza Obronna”, t. 281 nr 4, 2022,
- Kurek-Sobieraj, J. Uwarunkowania bezpieczeństwa ustrojowego w Polsce pod rządami Konstytucji z 1997 r. [w:] Szymanek, J. doświadczeń dwudziestu pięciu lat funkcjonowania Konstytucji, w druku
- Montesquieu „O duchu praw” w przekładzie T. Boy-Żeleńskiego, <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/o-duchu-praw.pdf>
- Pach, M. Tuleja, P. Komentarz do art. 10 Konstytucji, [w:] M. Safjan, L. Bosek Konstytucja RP. Komentarz tom I., Warszawa 2016;
- Zalewski, S., Bezpieczeństwo polityczne państw. Studium funkcjonalności instytucji. Siedlce 2010
- Zalewski, S., Strategia jako instrument bezpieczeństwa politycznego państwa. Doctrina. Studia społeczno-polityczne, 2009

ŹRÓDŁA

SOURCES

- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 1997 r. Nr. 78 poz. 483 ze zm.
- Postanowienie BVerfG z dn. 10.10.1972 r. w sprawie 2 BvL 51/69 <https://openjur.de/u/181210.ppdf>
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 9.11.1993 r. w sprawie K 11/93, OTK 1993, Nr 2, poz. 37
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7.11.2013 r. w sprawie K 31/12, OTK-A 2013, Nr 8, poz. 121
-

Copyright (c) 2022 Justyna Kurek-Sobieraj

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Share Alike 4.0 International License.